

УДК 614.2:001.73:368.42(049.5)

СТАВЛЕННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ (ЗА ДАНИМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

М.В. Шевченко, О.О. Заглада, Л.А. Карамзіна (Київ)
ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Резюме. Результати соціологічного опитування медичних працівників закладів охорони здоров'я дали змогу охарактеризувати ставлення опитаних до проведення реформ у системі охорони здоров'я України і запровадження системи обов'язкового соціального медичного страхування. У дослідженні враховано стратегічні завдання для проведення реформ системи охорони здоров'я України, вказані у Програмі економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр.

Ключові слова: медичні працівники, структурні реформи, соціальне медичне страхування.

Основні напрями реформування системи охорони здоров'я України на сучасному етапі визначені у Програмі економічних реформ Президента України на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», постанові Кабінету Міністрів від 17.02.2010 р. № 208 «Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я», наказах МОЗ України від 30.08.2010 р. № 735 «Про затвердження примірних етапів реформування первинного та вторинного рівнів надання медичної допомоги», від 12.08.2009 р. №589 «Про затвердження Плану заходів, спрямованих на раціональне використання державних коштів та поліпшення стану надання медичної допомоги» [1–4] та інших нормативно-правових актах.

Водночас реформування системи стосується не лише змін на рівні центральних органів влади, органів управліннь, мережі закладів та їх керівництва, але й медичних працівників закладів охорони здоров'я [5]. Тому важливим кроком у реформуванні є підготовка та інформування медичних працівників щодо напрямів і стратегії запровадження запланованих перетворень. Зокрема, положеннями наказу МОЗ України від 30.08.2010 р. № 735 визначено необхідність на першому етапі реформування вивчити позицію та готовність медичних працівників до структурно-функціональної реорганізації системи медичного обслуговування населення відповідної адміністративної території на принципах розмежування первинного і вторинного рівнів надання медичної допомоги.

Мета роботи – вивчити ставлення медичних працівників закладів охорони здоров'я до проведення структурних реформ і запровадження системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування.

Матеріали та методи

У червні-вересні 2010 р. проведено соціологічне опитування медичних працівників (лікарів і середнього медичного персоналу) в закладах охорони здоров'я Вінницької, Черкаської і Рівненської областей суцільним методом. Вибір цих областей обумовлений тим, що на виконання заходів постанови Кабінету Міністрів України від 17.02.2010 р. №208 «Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я» передбачено проведення експерименту з апробації структурних змін та реформування системи охорони здоров'я України у Вінницькій та Дніпропетровській областях, тому слід визначити готовність і сприймання реформ системи охорони здоров'я, запропонованих заходами постанови. У Черкаській області в 2008–2009 рр. апробовано створення неприбуткових комунальних підприємств охорони здоров'я, є певний досвід їх роботи, тому важливо вивчити думку як працівників системи охорони здоров'я, так і населення, враховуючи позитивні і негативні наслідки зміни господарського статусу закладів охорони здоров'я. У Рівненській – за ініціативою місцевих органів влади заплановано проведення реформ системи охорони здоров'я, і насамперед запровадження ефективних методів фінансування, тому не-

обхідно вивчити стан готовності управлінців, медичних працівників і населення до цих змін.

Мінімізацію випадкових похибок вибірки забезпечено репрезентативною вибіркою.

Розрахунковий обсяг вибірки для дотримання умов репрезентативності визначено у розмірі 397 осіб. Враховуючи відсоток відгуку на анкетування та можливі помилки при заповненні анкет, розповсюджено 640 анкет, зібрано 578 (відгук 90%). Після перевірки на правильність і логічність їх заповнення для аналізу відібрано 555 анкет. Дослідження проведено з використанням спеціально розроблених анонімних анкет з формалізованими носіями інформації. Анкети за структурною побудовою склалися з основної і спеціальної частин. Отримані матеріали оброблено за допомогою табличного редактора MS Excel з використанням загальноприйнятих статистичних методів.

Результати дослідження та їх обговорення

Основні характеристики досліджених груп: серед медичних працівників чоловіки становили 28%, жінки – 72%; лікарі – 59,8%, середній медичний персонал – 29,5%. Середній вік опитаних – (M±u) 43±11,22 року; стаж роботи – 19±10,99 року. Більшість респондентів з вищою та першою кваліфікаційною категоріями (73,5%). Більшість опитаних працювали у центральних районних, районних, міських (43,1%) лікарнях. Мешканці міських поселень становили близько 81%, сільських – 19%.

Щодо ключових проблем системи охорони здоров'я в Україні більшість опитаних вказали на недостатність фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності системи охорони здоров'я з державних джерел фінансування (83%); застарілу матеріально-технічну базу лікувально-профілактичних закладів (78%). На недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази вказали 57%, відсутність системи медичного страхування – 54%, низький рівень оплати праці та соціального захисту – 44%. При цьому тільки 12% опитаних вважають однією з ключових проблем низький рівень фахової підготовки медичних працівників.

Крім того, респонденти запропонували інші можливі варіанти ключових проблем у системі охорони здоров'я. На думку опитаних, до ключових проблем мають бути включені «незахищеність медичних працівників», «наявність подвійних стандартів», «неефективність управління галуззю».

Щодо основних напрямів проведення структурних реформування системи охорони здоров'я, то 37,5% респондентів обізнані з ними, 30,6% не знають про напрямки реформ, 31,9% не змогли відповісти через брак інформації.

Щодо проблем, які потребують першочергового вирішення при проведенні реформ у системі охорони здоров'я, більшість опитаних вказали на недостатній рівень поінформування з питань реформ (61%), необхідність прийняття нових законодавчих актів, які регламентуватимуть можливість проведення реформ галузі (59%), та потребу запровадження нових методів фінансування, відхід від кошторисного фінансування (57%). Найменш значущими респонденти вважали такі проблеми галузі, як нераціональне планування та використання фінансових, матеріально-технічних і кадрових ресурсів (16%), надлишкову потужність стаціонарів (18%). Проблеми недостатньої уваги до профілактичного спрямування надання медичної допомоги і низького рівня доступності та якості медичної допомоги отримали приблизно однакову оцінку серед респондентів (відповідно 26% та 27%). Серед інших проблем, самостійно позначених опитаними, найбільш поширені: «покращення управління», «низька відповідальність керівництва» тощо.

Основним джерелом отримання інформації з питань реформування респонденти відзначили інформування від керівництва закладів охорони здоров'я (60% респондентів), директивні, інформаційні та нормативні документи МОЗ України (53%) і управління охорони здоров'я (40%). Вітчизняними Інтернет-ресурсами як джерелом отримання інформації користується 27% опитаних. Кожен другий респондент відзначив, що отримує інформацію з цього питання в журналах, матеріалах конференцій, з'їздів, семінарів-тренінгів тощо. Кожен третій – з публікацій у центральних і місцевих ЗМІ.

Респонденти найбільше підтримали такі напрями структурних реформ у системі охорони здоров'я:

- вільний вибір лікаря загальної практики / сімейної медицини, який визначає медичний маршрут пацієнта (71%);
- запровадження системи направлень з нижчого рівня надання медичної допомоги на вищий (62%);
- пріоритетний розвиток первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини (55%);
- проведення диференціації медичних закладів, яка базується на інтенсивності надання медичної допомоги (54%).

Найменшу підтримку отримали реформи щодо створення госпітальних округів (19%).

Щодо оцінки проведення реформ системи фінансування охорони здоров'я, то найбільшу підтримку отримали:

- концентрація фінансових ресурсів для надання первинної медико-санітарної допомоги на міському / районному рівнях – 59% респондентів;
- зміна умов оплати праці (шляхом використання базової і змінної складової залежно від обсягу та якості роботи) – 55%;

Висновки

- легалізація співоплати населення за надання медичних послуг – 50%;
- зміна порядку фінансування первинного рівня (шляхом введення подушної оплати + стимулюючі надбавки за пріоритетні види діяльності) – 44%.

Найменшу підтримку серед напрямів реформ системи фінансування охорони здоров'я отримала концентрація коштів Держбюджету на рівні МОЗ України, за винятком фінансування діяльності медичної служби Міноборони, СБУ та промислової медицини (17%), а також фінансових ресурсів для надання вторинної медико-санітарної допомоги на обласному рівні (14%).

При цьому переважна більшість респондентів не змогла оцінити запропоновані варіанти реформування фінансування системи охорони здоров'я. Так, частка респондентів, що обирала варіант відповіді «не визначився/-лася» та «не можу оцінити у зв'язку з недостатньою поінформованістю» становила від 35% (по варіанту концентрація фінансових ресурсів для надання первинної медико-санітарної допомоги на міському / районному рівнях) до 49% та 72% (відповідно по варіанту щодо зміни порядку фінансування вторинного та третинного рівнів медичної допомоги за методом «глобального бюджету»). Така ситуація свідчить, що понад 1/3 респондентів, а в деяких питаннях – і понад 2/3, не розуміє змісту реформ системи фінансування сектору охорони здоров'я.

Щодо підтримки запровадження системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування понад 3/4 учасників опитування висловилося схвально. Не підтримали необхідність запровадження 12,6% респондентів, а 11,5% вважає, що за умови проведення системних реформ галузі запроваджувати загальнообов'язкове соціальне медичне страхування не потрібно.

На думку респондентів, основними перешкодами на шляху активного впровадження системних реформ охорони здоров'я є:

- недосконалість нормативно-правової бази, насамперед норми ст. 49 Конституції України щодо надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я безоплатно та заборони скорочення існуючої мережі державних і комунальних закладів (61%);
- недостатність інформації щодо стратегічних напрямків проведення реформ (47%);
- відсутність системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування (38%).

При цьому відсутність бажання медичних працівників до змін (12%), розчарування в проведенні реформ, які переважно носять фрагментарний характер (14%), та страх перед змінами (16%), на думку опитаних, найменш значуще перешкоджають запровадженню реформ.

1. Результати соціологічного опитування серед медичних працівників засвідчили, що ключовою проблемою системи охорони здоров'я є недостатність фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності системи охорони здоров'я з державних джерел фінансування.
2. Серед медичних працівників спостерігається недостатній рівень обізнаності стосовно основних напрямків реформування системи охорони здоров'я, що потребує проведення широкомасштабної інформаційної кампанії для успішного запровадження структурних реформ у галузі.
3. Більшість респондентів вважає, що для успішного проведення реформ системи охорони здоров'я необхідно прийняти нові законодавчі акти, які регламентуватимуть можливість їх проведення. Крім того, на необхідність запровадження нових методів фінансування і відхід від кошторисного фінансування вказали 57% респондентів.
4. Медичні працівники підтримують вільний вибір лікаря загальної практики / сімейної медицини, який визначає медичний маршрут пацієнта, запровадження системи направлень з нижчого рівня надання медичної допомоги на вищий, пріоритетний розвиток первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, проведення диференціації медичних закладів, яка базується на інтенсивності надання медичної допомоги. При проведенні структурних реформ слід врахувати, що лише кожен п'ятий з медичних працівників підтримує реформи зі створення госпітальних округів.
5. Кожен другий респондент підтримує такі напрямки реформ системи фінансування, як концентрацію фінансових ресурсів для надання первинної медико-санітарної допомоги на міському / районному рівнях; перехід на подушне фінансування первинної медико-санітарної допомоги; зміну умов оплати праці з урахуванням обсягу та якості роботи, а також легалізацію співоплати населення за надання медичних послуг.
6. Доцільність запровадження системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування підтримує 60,7% респондентів.

Перспективи подальших досліджень

У подальшому важливо відслідкувати, як буде змінюватися ставлення медичних працівників щодо стратегічних напрямків структурних перетворень після проведення апробації на пілотних проектах і отримання результатів їх впровадження.

Список літератури

1. Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я: постанова Кабінету Міністрів України № 208 від 17.02.2010 р. [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/> – Назва з екрана.
2. *Зможне* суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: програма економічних реформ Президента України на 2010–2014 роки [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/kerprogram.html>. – Назва з екрана.
3. *Про затвердження* Плану заходів, спрямованих на раціональне використання державних коштів та поліпшення стану надання медичної допомоги: наказ МОЗ України № 589 від 12.08.2009 р. [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/?CID=3&_sort=dPublicate_raw&_order=-1&about=&body=&date.1=&date.2=&rdate.1=&rdate.2=&num=589&rnum=&_sort=docName. – Назва з екрана.
4. *Про затвердження* примірних етапів реформування первинного та вторинного рівнів надання медичної допомоги: наказ МОЗ України № 735 від 30.08.2010 р. [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20100830_735.html. – Назва з екрана.
5. *Jevcak A.* Healthcare reform – unpopular even in Slovakia. Economic Analysis from the European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs / A. Jevcak // *Ecfm Country Focus*. – 2006. – Vol. 3. – 6 p.

Отношение к проведению структурных реформ в здравоохранении и внедрению медицинского страхования (по данным социологического опроса)

М.В. Шевченко, Е.А. Заглада, Л.А. Карамзина (Київ)

Результаты социологического опроса медицинских работников учреждений здравоохранения позволили охарактеризовать отношение опрошенных к проведению структурных реформ в системе здравоохранения Украины и внедрению системы обязательного социального медицинского страхования. В исследовании учтены стратегические задачи для проведения реформ системы здравоохранения Украины, указанные в Программе экономических реформ Президента Украины на 2010–2014 гг.

Ключевые слова: медицинские работники, структурные реформы, социальное медицинское страхование.

Attitude toward structural reforms in health care and introduction of health insurance (according to survey among)

M.V. Shevchenko, O.O. Zaglada, L.A. Karamzina (Kyiv)

The results of the survey conducted among medical workers of health care institutions allowed evaluation of their attitudes to structural reforms in the health care sector of Ukraine and the introduction of obligatory social health insurance. This study was conducted in compliance with the strategic objectives of reforming Ukrainian health care system, which are defined in the Program for economic reforms of the President of Ukraine for 2010–2014.

Key words: medical workers, structural reforms, social health insurance.

Рецензент: д-р мед. наук В.Л. Подоляка